

POSTANOWIENIE

Dnia 15 maja 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar

w sprawie z wniosku K. W., A. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w W.
o ustalenie podstawy wymiaru składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 15 maja 2018 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawców od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 29 września 2016 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 29 września 2016 r., III AUa (...), Sąd Apelacyjny w (...) w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w W. o ustalenie podstawy wymiaru składek, oddalił apelację wnioskodawców K. W. i A. K. od wyroku Sądu Okręgowego w J. z dnia 22 stycznia 2016 r. (pkt I), oraz zasądził od wnioskodawców na rzecz pozwanego organu rentowego kwotę po 4.800 zł od każdego z nich, tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym (pkt II).

Sąd Apelacyjny podzielił argumenty zawarte w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji, uznając że zgłoszenie się przez wnioskodawczynię od dnia 1 lutego 2012 r. do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego i zadeklarowanie za miesiące luty i marzec 2012 r. maksymalnej podstawy wymiaru składek na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, przy ustalonym wynagrodzeniu wnioskodawczyni na poziomie 7080,65 zł brutto miesięcznie nastąpiło z

naruszeniem zasad współzycia społecznego, polegającym na świadomym osiągnięciu nieuzasadnionych korzyści z systemu ubezpieczenia społecznego kosztem innych uczestników tego systemu.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości pełnomocnik wnioskodawców, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego – art. 58 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 300 k.p. przez ustalenie podstawy wymiaru składek na poziomie minimalnego wynagrodzenia podczas gdy z materiału dowodowego wynika, że w branży, w której pracowała wnioskodawczyni przeciętne wynagrodzenie przewyższa średnie krajowe wynagrodzenia, a tym samym brak podstaw do uznania, że przyjęta podstawa wymiaru składki nosiła cechy „rażąco wysokiego” ustalenia, art. 353¹ k.c. w związku z art. 300 k.p. poprzez ich niewłaściwe zastosowanie wyrażające się uznaniem, iż wynagrodzenie wnioskodawczyni, mimo zakresu obowiązków, odpowiedzialności, nielimitowanego (tzw. zadaniowego) czasu pracy, doświadczenia, kontaktów biznesowych, a nadto wzięwszy pod uwagę średnie wynagrodzenia w reprezentowanej branży, jest sprzeczne z zasadami współzycia społecznego, a przez to nieważne, co godzi w zasadę swobody umów, art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm., dalej „ustawa systemowa”), poprzez przyjęcie, że podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe nie stanowi kwota rzeczywistego przychodu, lecz kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę, w oderwaniu od realiów rynkowych, art. 13 k.p. w związku z art. 78 k.p. poprzez uznanie, że za należne wnioskodawczyni wynagrodzenie - godziwe, odpowiadające rodzajowi wykonywanej pracy i kwalifikacjom wymaganym przy jej wykonywaniu, a także uwzględniające ilość i jakość świadczonej pracy - uznać należy wynagrodzenie minimalne, w oderwaniu od realiów rynkowych, § 10 ust. 1 pkt 2 i § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 1804 ze zm.) poprzez ich niezastosowanie, oraz § 2 pkt 5 rozporządzenia w sprawie opłat za czynności radców prawnych, poprzez jego zastosowanie.

Pełnomocnik wnioskodawcy zarzucił także naruszenie przepisów postępowania - art. 328 § 2 k.p.c. poprzez brak wskazania motywów, którymi

kierował się Sąd Apelacyjny orzekając o kosztach zastępstwa procesowego w zaskarżanym orzeczeniu, naruszenie prawa procesowego „m.in. art. 105 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie, choć część doktryny i orzecznictwa wskazuje na zastosowanie tego przepisu jedynie w zakresie postępowanie procesowego i zasądzenie od wnioskodawców kosztów w podwójnej wysokości, podczas gdy byli oni w sprawie współuczestnikami materialnymi (art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c.), a nie formalnymi (art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c.)”, art. 109 § 2 k.p.c. poprzez nieuwzględnienie nakładu pracy pełnomocnika, podjętych przez niego czynności oraz charakteru sprawy - co w przedmiotowej sprawie przemawiałoby za obniżeniem wynagrodzenia pełnomocnika strony przeciwnej, która w toku całego postępowania w zasadzie poza odpowiedzią na odwołanie w pierwszej instancji i mową końcową w drugiej instancji nie podjęła innych czynności, zatem nakład pracy był ograniczony do formalnego minimum, art. 233 § 1 k.p.c. i art. 328 § 2 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., oraz art. 386 § 1 k.p.c. i art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.

Wniósł „o uchylenie i zmianę zaskarżanego wyroku w całości (z jednoczesnym uchyleniem w całości wyroku Sądu pierwszej instancji) (...) poprzez ustalenie podstawy wymiaru składek A. K. w deklarowanej kwocie (...), ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku w całości (z jednoczesnym uchyleniem wyroku Sądu pierwszej instancji) i orzeczenie co do istoty spraw - w przypadku uznania, że podstawa naruszenia prawa materialnego jest oczywiście uzasadniona, a podstawa naruszenia przepisów postępowania okazała się nieuzasadniona”, oraz orzeczenie o kosztach postępowania za wszystkie instancje według norm przepisanych, w tym kosztach zastępstwa adwokackiego.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano, że jest to uzasadnione zagadnieniami prawnymi budzącymi wątpliwości – „czy przy ustalaniu, że na podstawie art. 58 § 1, 2 i 3 k.c. w związku z art. 300 k.p. czynność prawna w postaci zawarcia umowy o pracę w zakresie ustalonego wynagrodzenia jest nieważna (w całości lub części), z uwagi na naruszenie zasad współżycia społecznego, Sąd przyjmuje wynagrodzenie na poziomie minimalnego wynagrodzenia czy też Sąd biorąc pod uwagę okoliczności konkretnej sprawy ustala wynagrodzenie adekwatne?”, „czy w sprawie o ustalenie, na podstawie art. 58 § 1, 2 i 3 k.c. w związku z art. 300 k.p., że czynność prawna w postaci

zawarcia umowy o pracę w zakresie ustalonego wynagrodzenia jest nieważna (w całości lub części) płatnik i ubezpieczony są współuczestnikami materialnymi czy formalnymi?”, oraz „jeśli płatnik i ubezpieczony są współuczestnikami materialnymi to w razie oddalenia odwołania lub apelacji powinny być od nich zasądzone koszty postępowania na rzecz organu rentowego w pojedynczej wysokości czy od każdego z nich?”

W związku z powyższym, w ocenie pełnomocnika skarga kasacyjna jest także oczywiście uzasadniona, gdyż doszło do szeregu naruszeń prawa materialnego i procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, jeżeli istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, jeżeli zachodzi nieważność postępowania lub jeżeli skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Za istotne zagadnienie prawne w rozumieniu cytowanego przepisu uznaje się zagadnienie dotychczas niewyjaśnione i nierozwiązane w orzecznictwie, a więc cechujące się nowością, i którego rozstrzygnięcie może sprzyjać rozwojowi prawa. W utrwalonym orzecznictwie przyjmuje się, że powołanie się na tę okoliczność wymaga, obok sformułowania tego zagadnienia, także przytoczenia związanych z nim konkretnych przepisów prawnych, wskazania, dlaczego jest ono istotne oraz przedstawienia argumentacji wskazującej na rozbieżne oceny prawne (por. postanowienia: z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002 nr 1, poz. 11, z dnia 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004 nr 7-8, poz. 51, z dnia 7 czerwca 2005 r., V CSK 3/05, LEX nr 180841). Twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy po pierwsze - przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (por. postanowienie z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468) oraz po drugie - jego wyjaśnienie ma znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy w ustalonym stanie faktycznym (por. postanowienie z dnia 27 stycznia 2009 r., II PK 248/09, LEX nr

736732). Z kolei odwołanie się do przesłanki potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo że budzi poważne wątpliwości (ze wskazaniem, na czym te poważne wątpliwości polegają), nie doczekał się wykładni, bądź że jego niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie sądów, które należy przytoczyć (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002 nr 12, poz. 151 i z dnia 15 października 2002 r., II CZ 102/02, niepublikowane). W sytuacji gdy podstawą wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania jest potrzeba wykładni przepisów prawa, konieczne jest określenie, które przepisy wymagają wykładni Sądu Najwyższego, ze wskazaniem, na czym polegają związane z tym poważne wątpliwości, lub z przedstawieniem rozbieżności w orzecznictwie sądów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, Biuletyn SN 2002 nr 7, s. 10). Wypada również dodać, że podobnie jak w przypadku gdy podstawą wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest występujące w sprawie zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), nie zachodzi ona, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, brak nadto okoliczności uzasadniających zmianę tego poglądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNAPiUS – wkładka z 2003 r. nr 13, poz. 5).

W ocenie Sądu Najwyższego pełnomocnik płatnika składek nie zdołał wykazać występowania tak rozumianych przesłanek przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Za wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2005 r., II UK 43/05 (OSNP 2006 nr 15-16, poz. 251), trzeba przypomnieć, że cel zawarcia umowy o pracę w postaci osiągnięcia świadczeń z ubezpieczenia społecznego nie jest sprzeczny z ustawą, ale nie może to oznaczać akceptacji dla nagannych i nieobojętnych społecznie zachowań oraz korzystania ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych, przy zawarciu umowy o pracę na krótki okres przed zajściem zdarzenia rodzącego uprawnienie do świadczenia (np. urodzeniem dziecka) i ustaleniu wysokiego wynagrodzenia w celu uzyskania świadczeń obliczonych od tej

podstawy. Taka umowa o pracę jest nieważna jako sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. Należy przy tym podkreślić, że samo zawarcie umowy o pracę w okresie ciąży, nawet gdyby głównym motywem było uzyskanie zasiłku macierzyńskiego nie jest naganne, ani tym bardziej sprzeczne z prawem. Jednak w ramach art. 41 ust. 12 i 13 ustawy systemowej organ rentowy może zakwestionować wysokość wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że zostało wypłacone na podstawie umowy sprzecznej z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzającej do obejścia prawa - art. 58 k.c. (por. też uchwałę Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 338). Z kolei w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2005 r., III UK 89/05 (OSNP 2006 nr 11-12, poz. 192), wskazano, że ustalenie w umowie o pracę rażąco wysokiego wynagrodzenia za pracę może być, w konkretnych okolicznościach, uznane za nieważne jako dokonane z naruszeniem zasad współżycia społecznego, polegającym na świadomym osiągnięciu nieuzasadnionych korzyści z systemu ubezpieczeń społecznych kosztem innych uczestników tego systemu (art. 58 § 3 k.c. w związku z art. 300 k.p.).

Należy ponadto zauważyć, że jeżeli wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, wskazuje również na oczywistą zasadność skargi (tak jak w ocenianej sprawie), to w jego uzasadnieniu powinny się znaleźć odpowiednie wywody potwierdzające tę okoliczność. Skarga jest bowiem oczywiście uzasadniona, jeżeli zaskarżone nią orzeczenie zapadło wskutek oczywistego naruszenia prawa, zaś oczywiste naruszenie prawa powinno być rozumiane jako widoczna, bez potrzeby dokonywania pogłębionej analizy jurydycznej, sprzeczność wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem albo powszechnie przyjętymi regułami interpretacji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPiUS 2002 nr 20, poz. 494 oraz z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437). Za wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2011 r., I PK 43/11 (LEX nr 1408141), warto też wskazać, że jednoczesne uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania występującymi w sprawie wątpliwościami prawnymi (zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów) generalnie wyklucza możliwość oczywistej zasadności skargi.

Przesłanki uzasadniające przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania zawarte w pkt. 1 i 4 art. 398⁹ § 1 k.p.c. wzajemnie się krzyżują i wykluczają możliwość przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania zarówno z uwagi na interes publiczny (pkt 1 powołanego przepisu), jak i prywatny skarżącego (pkt 4 powołanego przepisu). Trudno sobie bowiem wyobrazić sytuację, w której wyrok jest oczywiście wadliwy a jednocześnie w sprawie występuje tak poważna wątpliwość prawna, że wymaga interwencji i rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy.

Natomiast wobec podniesionej w skardze kasacyjnej kwestii naruszenia przepisów postępowania związanych z ustalaniem kosztów procesu, należy przypomnieć, że zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego podjętą w składzie powiększonym z dnia 20 lipca 2016 r., III UZP 2/16 (OSNP 2017 nr 1, poz. 6), w sprawie o ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku ubezpieczenia społecznego lub jego zakresu (o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego; o podleganie ubezpieczeniom społecznym) do niezbędnych kosztów procesu zalicza się wynagrodzenie reprezentującego stronę radcy prawnego, biorąc za podstawę zasądzenia opłaty za jego czynności z tytułu zastępstwa prawnego stawki minimalne określone w § 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 490 ze zm.). Sąd Najwyższy nadał uchwale moc zasady prawnej oraz ustalił, że przedstawiona wykładnia wiąże od dnia podjęcia uchwały. Trzeba też zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 394² § 1 k.p.c. na postanowienia sądu drugiej instancji, których przedmiotem są oddalenie wniosku o wyłączenie sędziego, zwrot kosztów procesu, zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, (...), przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu, z wyjątkiem postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji. Tym samym stronie niezgadzającej się z wysokością zasądzonych kosztów (sposobem ich obliczenia) służy prawo złożenia zażalenia, z której to możliwości skarżący skorzystał. W dniu 17 stycznia 2017 r. (k. 99 akt) pełnomocnik wnioskodawców złożył zażalenie na postanowienie zawarte w pkt. II wyroku Sądu Apelacyjnego w

zakresie zwrotu kosztów postępowania. Postanowieniem z dnia 23 marca 2017 r. powyższe zażalenie zostało oddalone.

Uwzględniając powyższe, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.